

‘Zoek synergievoordeel in ecologisch groenbeleid’

Leidse stadsecoloog breekt lans voor meer integraal ecologisch groenbeleid

Leiden beraadt zich op beleidsmaatregelen die de ecologische waarde van de stadsna- tuur moeten borgen en verbeteren. In de serie ‘Fietsen met de Wethouder’ heeft *Stad + Groen* er ditmaal voor gekozen om op te pad gaan met de Leidse stadsecoloog Wouter Moerland. De ecoloog is een van de geestelijk vaders van een adviesrapport dat richting wil geven aan het nieuwe Leidse natuurbeleid.

Auteur: Paul van der Sneppen

‘We hebben geprobeerd zo veel mogelijk beleidsmatig advies te geven. Daarnaast is er ook gebiedsgericht gekeken naar kansen om de natuurwaarde te verbeteren. Maar we hebben de adviezen bewust niet allemaal te specifiek willen maken. Met een meer integrale benadering bereik je namelijk meer.’ Moerland is zich bewust van de ambitie die daaruit spreekt. ‘Een mooie, kruidenrijke berm heb je snel door de besluitvorming heen geloodst. Integrale beleidsmaatregelen daarentegen hebben op beslissingsniveau meer voeten in de aarde. Zo betracht, is dit rapport dus inderdaad wel ambitieus te noemen.’

Goede hoop

Toch heeft de stadsecoloog goede hoop dat

de aanbevelingen hun sporen gaan trekken in het Leidse groenbeleid. Leiden heeft een relatief ‘groen’ college en ecologisch natuurbeheer heeft volgens Moerland overal in het land de aandacht van gemeentebestuurders. ‘Kijk alleen al naar het aantal stadsecologen dat door gemeenten wordt aangesteld. Dat is een ontwikkeling van de laatste jaren en die geeft goed aan hoe belangrijk gemeentebestuurders het vinden om ecologische waarde te creëren binnen hun gemeentegrenzen.’ Synergie speelt een belangrijke rol in Moerlands pleidooi voor een integraal, ecologisch, stedelijk natuurbeleid. ‘Als je dan toch met stedelijk groen in de weer gaat, doe het dan vanuit een ecologische benadering. Als je kijkt hoe zaken in elkaar grijpen, zie je vaak

‘Onze stadsnatuur is rijker dan onze niet-stedelijke natuur’

kans om synergievoordeel te behalen. Kijk bijvoorbeeld naar klimaatadaptatie. Die kun je niet los zien van groen en biodiversiteit. Probeer dus zo veel mogelijk beleidsdoelen te verenigen in een ecologische benadering.’

Weelde

Leiden heeft veel natuur om zuinig op te zijn. De fietstocht die de stadsecoloog met *Stad + Groen* wil maken, laat echter niet alleen die weelde aan stadsnatuur zien. Moerland wil ook gemiste kansen en problemen laten zien. Vanaf het Centraal Station voert de rondgang naar het begin van de Haagweg. We stappen af langs het spoor op een locatie die zeker niet oogt als het meest aantrekkelijke stukje stadsnatuur van Leiden. Ooit lag hier een rangeerterrein van de Nederlandse Spoorwegen. Daarna heeft het terrein lang braak gelegen. Sinds een aantal jaren is het gebied in ontwikkeling en krijgt het een aantal nieuwe bestemmingen, onder meer voor nieuwbouw van woningen.

Bermen

Moerland wil het hier echter over bermen en braakliggende terreinen hebben. Hij wijst op de groenstrook langs de weg. De groenstrook vertoont kale plekken en sporen van bouwzand. ‘Toch is dit een rijk stukje natuur. Als je hier op je knieën gaat zitten, kom je bijzondere flora tegen, wilde bijen en dagvlinders.’ Braakliggende terreinen bieden volgens de stadsecoloog grote ecologische waarde. ‘Het zijn de woeste gronden van een stad. Daar zie je wat een stedelijk gebied aan ecologische potentie bij zich draagt. In Rotterdam is een braakliggend terrein nagebootst, bij wijze van experiment. Je ziet dat het een enorm aanzui-gende werking heeft op insecten. Midden in de stad kom je er heel bijzondere insecten tegen. Helaas verdwijnen dit soort terreinen in rap tempo, door de aantrekkende economie vooral. Elk stukje grond wordt ontwikkeld.’

Meerwaarde

Toch liggen er ook voldoende kansen voor de stad om nieuwe ecologische natuurwaarde te creëren. Bermen kunnen daar een sleutelrol in spelen, denkt Moerland. ‘Elke stad wordt

doorkruist door wegen. Elk van die wegen heeft begeleidende groenvakken. Als je die allemaal kruiden- en bloemrijk kunt maken, heb je enorme ecologische meerwaarde gecreëerd voor de stad.’

Ecologisch bembereiding mag dan wel aan populariteit winnen, gemeengoed is het zeker nog niet. Daar is kennis en wellicht ook nog beleid voor nodig, denkt Moerland. ‘Wat we nu zien, is dat bij de aanleg van wegen de groenvakken standaard worden voorzien van een laag voedselrijke grond boven op het straatzand dat er dan al ligt. Maar juist dat schrale straatzand is vaak buitengewoon geschikt voor kruiden en bloemrijke gewassen. Een gemiste kans dus.’

Woningbouw

Een stuk verderop wijst de stadsecoloog op een andere gemiste kans. We stappen af in de nieuwbouwwijk te Vreewijk, ook langs het spoor. Ongeveer tien jaar geleden is de wijk opgetrokken op het voormalige rangeerterrein van de NS. ‘Leiden heeft niet alleen met klimaatadaptatie te maken. We hebben ook een enorme woningbouwopgave. In ons rapport hameren we daarom heel erg op het belang van natuurinclusief bouwen. Hier zien we een

voorbeeld van hoe het niet moet. Er is alles aan gedaan om de woningen energiezuinig te maken. Dit soort energiezuinige woningen is hermetisch dicht en biedt geen enkele nestruimte meer voor vogels of vleermuizen. Zelfs de ingangen naar de spouwmuren zijn dichtgemaakt met rasters, zodat er niets door naar binnen kan kruipen.’

Verderop langs het spoor stapt onze gids opnieuw af. We bevinden ons op het laatste restant van het braakliggend terrein dat vroeger het rangeerterrein was. ‘Dit is het soort plekken waar mensen van Naturalis naartoe komen om met insectennetten te zwaaien.’ Als we door het halfhoge gras lopen, horen we de insecten ritselen. De stadsecoloog wijst op sint-janskruid en een hazenpootje en weet een sprinkhaan te pakken. ‘Als je hier op je knieën gaat, vind je een veel grotere diversiteit dan je in de bloemrijke zadenmengsels van een aannemer vaak aantreft.’

Natuurverschraling

De natuur op dit stuk terrein is niet indicatief voor wat Leiden aan natuurwaarde in huis heeft. ‘Dat is juist zo mooi aan stadsnatuur. Dit is een leefgebied op zich en zo zijn er, verspreid over de stad, nog vele. Stuk voor stuk zijn ze uniek. Dat maakt stadsnatuur zo boeiend en divers, veel rijker zelfs dan wat het moderne platteland te bieden heeft. De intensivering van ons platteland heeft een enorme natuurverschraling veroorzaakt. Eigenlijk dragen we daarom in de stad een grote verantwoordelijkheid

Leidse grachten brengen veel natuurwaarde in de binnenstad.

Door ruimte te maken voor de rietorchis krijgt ook de reuzenberenklauw vrij spel.

Mooie, natuurlijke oever langs de Rijn en Schiekade.

Ruimte voor de rietorchis langs de Rijn en Schiekade.

voor het behoud van de biodiversiteit elders.' De natuurweelde op het terrein waar we ons bevinden, is geen vanzelfsprekendheid. Moerland ziet sporen van menselijk ingrijpen die de natuur een handje helpen. Even verderop klotst de Japanse duizendknoop aan de spoorzijde als het ware tegen de afrastering van ProRail omhoog. 'Je ziet dat bewoners aan deze kant van het hekwerk bezig zijn geweest om de duizendknoop uit te trekken, anders had het er hier precies zo uitgezien. Dit plaatje,' zegt Moerland wijzend op de duizendknoop tegen de afrastering, 'laat ook zien dat de aanpak van duizendknoop een integrale aanpak vraagt, waar verschillende stakeholders bij betrokken moeten worden.'

Rietorchis

De volgende halte op onze fietstocht is aan de Rijn en Schiekade. Langs de beschoeide kade bevindt zich een van de grootste groeiplaatsen van de rietorchis in de stad. De rietorchis is een inheemse orchidee die vooral voorkomt in vochtige habitats. Moerland is blij te zien dat de maaimachines, zoals overeengekomen, een meter van de kade zijn gebleven. 'Het is altijd afwachten of dit soort afspraken met aannemers in de communicatie meteen goed doorkomen.' De rietorchis is uitgebloeid, maar we zien wel de stelen nog staan. Helaas gedijt ook de reuzenberenklauw goed bij dit maaibeleid. 'Dit soort kleine groeiplaatsen is nog goed te bestrijden. Als je in het voorjaar de opkomende plant ondergronds afsteekt, houd je de plant onder controle. Doe je dat niet, dan kan de reuzenberenklauw makkelijk gaan domineren.'

Complexiteit

Het probleem met de reuzenberenklauw langs

de Rijn en Schiekade laat ook de complexiteit van ecologisch groenbeheer zien. 'Je neemt maatregelen om een bepaalde soort de ruimte te geven en geeft daarmee ongewild ook ongewenste soorten vrij spel om te woekeren. Ecologisch beheer blijft altijd maatwerk.' We begeven ons door het Van der Werfpark naar het stadscentrum. Daar wijst Moerland op de bomen. 'We hebben in het centrum van Leiden veel linden. We zouden meer mogen variëren om grootschalige uitval door ziekten te voorkomen. In nieuwe wijken wordt dat gelukkig al gedaan.'

Historisch

In het stadscentrum bevindt zich ook de historische begraafplaats Groenesteeg. Die wordt ecologisch beheerd. De begraafplaats doet wat rommelig aan, maar dat draagt eerder bij aan de historische charme van de plek dan dat het

er iets aan afdoet. Tussen de grafzerken zien we sprinkhanen springen. Even verderop zit een stel in de schaduw van een kolossale boom op een bank. Op de begraafplaats is geen nachtverlichting te bekennen. 'Licht is een belangrijk thema in ons rapport. Donkere plekken zijn zeldzaam geworden en dat is een probleem. Lichtvervuiling is voor de natuur enorm verstorend. Het wordt in verband gebracht met de achteruitgang van insectenpopulaties, met name van de nachttactieve soorten,' legt Moerland uit. 'Ook bij vogels zou het effect hebben op de energiehuishouding en het bioritme, zo wordt vermoed.'

Lichtvervuiling

In de aanbevelingen aan de gemeente wordt daarom nadrukkelijk aandacht gevraagd voor het thema lichtvervuiling. 'Leiden heeft veel water dat van waarde is voor lichtgevoelige

Recreëren in het Van der Werfpark in hartje Leiden.

Stokrozen in het historisch centrum van Leiden.

‘Ecologisch beheer blijft altijd maatwerk’

vleermuizen als de water- en meervleermuis. We vragen om die watergangen zo veel mogelijk donker te houden. Dat houdt in dat je heel goed moet nadenken over de verlichting in de omliggende gebieden. Welk lichttype gebruik je en hoe bestraal je een object of terrein? Door daar slim mee om te gaan, kun je lichtvervuiling terugdringen.’

We fietsen door het stadscentrum, over de Oranjegracht, langs sociale woningbouw uit de jaren tachtig. Daar wijst onze gids op wat hij noemt ‘onbedoelde natuurinclusieve nieuwbouw’. Dakpannen die over de gevel hangen, bieden nestruijnte aan gierzwaluwen en gevels met open stootvoegen bieden ruimte aan vleermuizen.

Gevelkasten

‘Bij na-isolatie verdwijnt dat allemaal,’ legt Moerland uit. De huidige Wet natuurbescherming verplicht daarom woningbeheerders om de natuurwaarde die bij na-isolatie verloren gaat te herstellen. Even verderop wijst de stadsecoloog op gevelkasten die door de woningbouwcorporatie zijn aangebracht om gierzwaluwen nieuw onderdak te bieden. ‘De wetgeving werkt. Die inbouwkasten zijn op dit moment niet aan te slepen en de vogels en vleermuizen

weten deze te vinden.’ Het Leidse stadscentrum heeft volgens Moerland veel aan natuurwaarde te bieden. Dat heeft de stad onder meer te danken aan haar grachten. Het water is er helder en onder het wateroppervlak is duidelijk een weelde aan vegetatie te zien. ‘Je kunt hier zien dat het loont om te investeren in waterkwaliteit. We zien hier een ideaal leefgebied voor jonge scholen vissen en onder meer waterlibellen.’

Invasieve exoten

Onder het wateroppervlak schuilt echter ook een exoot met een bedenkelijke reputatie: de Amerikaanse rivierkreeft. Vooral in veengebiede-

den richten de kreeften grote schade aan. Het beestje vreet sloten kaal waardoor planten en ander onderwaterleven verdwijnen. Bovendien veroorzaakt het graven van de kreeft schade aan oevers.

Toch heeft Moerland een heel andere kijk op de exotische kreeft. ‘We zien dat deze nieuwkomer hier langzaam een plek krijgt in de voedselketen. De fuut en de blauwe reiger gaan zich ermee voeden. Biodiversiteit creëert een nieuwe balans waarin ook plaats is voor exoten.’

Ecologische kwaliteit

Ecologische kwaliteit is volgens de stadsecoloog uiteindelijk ook maar een door mensen bedacht stempel. Het geeft aan wat wij waarderen. ‘Wij genieten nu eenmaal meer van een rijke variëteit aan bloemen dan van een groene massa duizendknoop die bovendien overlast veroorzaakt. Maar er zitten hier in het water bijvoorbeeld ook veel zoetwaterslakken. Dat zijn ook exoten. Hoe ga je om met die vreemde soorten die geen overlast veroorzaken? Ikzelf denk dat het niet realistisch is om een natuurbeeld uit de jaren vijftig te willen handhaven. De natuur verandert nu eenmaal en daar is op zich niets mis mee.’

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/article/30841/zoek-synergievoordeel-in-ecologisch-groenbeleid

De vele watergangen die Leiden rijk is, brengen veel biodiversiteit in de stad.